

M. PIHLAMÄGI

KINDLUSTUSKAMPAANIA EESTIS 1912—1914

Esitanud V. Maamägi

Aastad 1912—1914 on NSV Liidu ajalukku läinud revolutsioonilise liikumise uue tõusu aastatena. Kõnesoleva perioodi töölisliikumises etendasid märgatavat osa ka uued legaalsed tööliste massiorganisatsioonid — haigekassad, mis asutati 1912. aasta 23. juuni haiguskindlustusseaduse alusel.

Käesoleva artikli eesmärk ongi valgustada nn. kindlustuskampaaniat — haigekassade ja kõrgemate kindlustusorganite loomist ning töölisklassi kindlustusvõitlust. Seda juhtisid bolševikud, kes VSDTP kuuendal (Praha) konverentsil vastuvõetud kindlustusprogrammist ning 1913. aasta veebruarinõupidamise resolutsioonidest lähtudes tegid ära suure töö töölisklasside organiseerimisel ja poliitilisel kasvatamisel. Saavutanud haigekassades olulise mõju, võisid nad neid kasutada legaalseste keskustena partei illegaalse revolutsioonilise tegevuse katteks. Haigekassade edasine tegevus ja poliitiline võitlus neis on omaette uurimisteema, mis käesoleva käsitluse raamesse ei mahu.

Senini ei ole kindlustuskampaaniat Eestis üksikasjalikumalt valgustatud. Haigekassade loomist on põgusalt käsitletud G. Lukin oma monograafias «Töölisliikumine Eestis Stolõpini reaktsiooni ja uue revolutsioonilise tõusu aastail 1907—1914» (Tallinn, 1960) ning «Eesti NSV ajaloo» II köites (Tallinn, 1963). 1912. aasta haiguskindlustusseaduse ellurakendamist Tallinnas on lühidalt puudutanud S. Ahelik monograafias «Tallinna Ühine Haigekassa 1917—1940» (Tallinn, 1977). Tehasehaigekassade loomisest annavad mõnesuguse pildi tehaste ajaloolised ülevaated.¹

Käesolevas artiklis on põhiliselt tuginetud ENSV Riikliku Ajaloo Keskarhiivi dokumentidele, mis valgustavad tööliste kindlustusvõitlust ning kohalike võimuorganite suhtumist sellesse. Hinnatav lisaallikas on toleaeagne perioodika, eriti töölisajaleht «Kiir», milles avaldati järjekindlalt kindlustusega seotud materjale ning propageeriti bolševike partei platvormi. Narva kirjastuse «Rahva Sõna» väljaandel ilmus 1913. aastal brošüür «Töolistekinnitamine I», milles selgitati 1912. aasta 23. juuni kindlustusseadusi, võrreldi tööliskindlustust Venemaal teiste Euroopa maade omaga ning esitati tööliste kindlustusvõitluse programm. Kindlustuskampaaniale Eestis pöörasid tähelepanu ka ajaleht «Pravda» ning Peterburis ilmunud bolševistlik ajakiri «Voprossõ Strahhovanija».

¹ Vt. Linnuse, H. Balti Manufaktuur 1898—1963. Tallinn, 1965; Kala, K., Karma, O., Karjahärm, T. Tallinna Vineeri- ja Mööblikombinaat 1877—1977. Tallinn, 1977; Gussarova, V. Tehas «Volta». Tallinn, 1968; Maier, E. Tallinna Masinatehas 1865—1965. Tallinn, 1965, jt.

*

Venemaa tööstusproletariaat nõudis riikliku kindlustuse kehtestamist haiguse, vanaduse ja invaliidsuse puhuks 19. sajandi 80-ndaist aastaist alates. V. I. Lenini sõnade järgi on tööliste kindlustamine kõigil nimetatud juhtudel «reformiks, mida käskivalt dikteerib kogu kapitalistlik arenmiskäik».² Kuid ikka lükati asja lahendamine edasi. Alles töölisliikumise hoogustumine 20. sajandi algul sundis tsaarivalitsust kindlustusküsimusele vajalikku tähelepanu pöörama ning tegema mõningaid järeleandmisi. 2. juunil 1903. aastal anti välja õnnetuskindlustusseadus (jõustus 1. jaanuaril 1904), mille kohaselt tuli maksta abiraha või pensioni tööõnnetuse tagajärjel ajutiselt või alaliselt töövõime kaotanud töölistele ja teenistujatele, surmaga lõppenud juhtumite korral nende perekonnaliikmetele. Seadus hõlmas ainult vabriku- ja mäeinspeksiooni järelevalve alla kuulunud ettevõtete töötajaid.

Sellised poolikud abinõud tööliklassi ei rahuldanud. VSDTP teisel kongressil (1903) vastuvõetud programmis nõuti muu hulgas kõigi palgatööliste riiklikku kindlustamist vanaduse ja täieliku või osalise töövõimekaotuse korral erifondi arvel, mis luuakse kapitalistidelt spetsiaalse maksu võtmise teel.³ Revolutsioonilise liikumise surve andis Nikolai II lubaduse astuda samme riikliku kindlustuse kõigi vormide kehtestamiseks. Tsaari 1904. aasta 12. detsembri ukaas kohustas senatit lahendama tööstustööliste riikliku kindlustamise küsimus.⁴

1905. aasta 9. jaanuari sündmuste mõjul asuti kindlustusseadust ette valmistama. Märtsi lõpuks olid välja töötatud riikliku kindlustuse põhilised haiguse, tööõnnetuse, vanaduse ja invaliidsuse puhuks. Nendest lähtuti seaduseelnõude koostamisel ja arutamisel mitmesugustes komisjonides. Kuid revolutsiooni taandudes oli valitsusringkondadel võimalik asja edasi lükata. 1908. aasta suvel anti Riigiduumale läbivaatamiseks ainult kaks kindlustusseaduse eelnõu — haiguse ja tööõnnetuse kohta. Nende läbivaatamine venis ligi kolm aastat. Alles 1910. aastal alanud revolutsioonilise liikumise elavnemine sundis asjakäiku kiirendama. Seaduseelnõude arutamisel Riigiduumas istungitel 1911. ja 1912. aastal tegi sotsiaaldemokraatlik fraktsioon 162 parandusettepanekut, kuid ühtki neist ei võetud vastu.⁵ Riiginõukogus olid seaduseelnõud arutusel 1912. aasta aprillis, seadused «Tööliste kindlustamisest haiguse puhuks»⁶ ja «Tööliste kindlustamisest tööõnnetuse puhuks»⁷ anti välja sama aasta 23. juunil. Nad kehtisid ainult Venemaa Euroopa-osas ja Kaukaasias asuvate vabriku- ja mäeinspeksiooni järelevalve alla kuuluvate ettevõtete kohta, kus oli alaliselt vähemalt 20 töötajat ning kasutati mehaanilisel jõul töötavaid masinaid. Viimaste puudumisel oli nõutav töötajate arv vähemalt 30. Teistes ettevõtetes kehtis edasi 2. juuni 1903. aasta seadus. Mõlemad seadused olid teineteisega väga tihedalt seotud: õnnetuskindlustusseadust ei saadud rakendada ilma haiguskindlustusseaduseta, mis nägi ette haige-

² Lenin, V. I. Teosed, 17. kd., lk. 424.

³ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused. I osa. Tallinn, 1956, lk. 43 (edaspidi: NLKP kongresside otsused).

⁴ Законодательные акты переходного времени 1904—1906 гг. Спб., 1907, lk. 7.

⁵ Шальмагин И. И. Законодательство о фабрично-заводском труде в России 1900—1917. М., 1952, lk. 227.

⁶ Vt. Свод законов Российской империи, дополненный по продолжениям 1906, 1908, 1909 и 1910 гг. и позднейшим узаконениям 1911 и 1912 гг. Кн. третья, т. X—XII, дополнительные узаконения. Спб., 1913, vg. 1200—1217.

⁷ Samas, vg. 1217—1234.

kassade loomise, sest abiraha maksmine tööõnnetuse tagajärjel kannatanuile pidi toimuma haigekassa kulul.

Seaduste alusel tuli haigustoetust maksta alates haiguse neljandast päevast kuni tervenemiseni, kuid mitte üle 26 nädala (aasta jooksul üldse 30 nädalat), tööõnnetustoetust esimesest päevast kuni tervenemiseni, kuid mitte üle 13 nädala (alates 14. nädalast pidid toetust või pensioni maksuma vabrikantide kindlustusseltsid). Haigekassade peamiseks sissetulekuks olid töötajate liikmemaksud ja vabrikantide juurdemaks. Viimase suurus oli $\frac{2}{3}$ liikmemaksudest. Toetust tuli vastavalt haigekassa kõrgema organi, üldkoosoleku otsusele maksta perekonnainimestest kassaliikmetele $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$, üksikutele $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ päevapalgast. Sünnitustoetust said naistöölised 2 nädalat enne ja 4 nädalat pärast sünnitust poole kuni terve päevapalga ulatuses. Seaduste põhjal pidi arstiabi organiseerima ettevõtte omanik omal kulul.

Haiguskindlustusseadus nägi ette iseseisva vabrikuhaigekassa ettevõtteis, kus oli vähemalt 200 töölise, ning ühishaigekassa mitme väiksema ettevõtte peale. Kogu Venemaal oli plaanis asutada 3198 haigekassat.⁸

1912. aasta kindlustusseadused hõlmasid 2,3 miljonit tööstustöölise (u. $\frac{1}{6}$ kõigist Venemaa tööstustöölisest), sealhulgas Eestimaal ligikaudu 20 000 töölise.⁹ See oli tööliklassi kõige revolutsioonilisem osa, keda püüti riikliku kindlustuse sisseseadmisega ajutiselt rahustada.

Kuigi kindlustusseadused olid poolikud ega suutnud tööliklassi nõudmisi kaugeltki rahuldada, oli nende kehtestamine siiski pikaajalise võitluse tulemusena saavutatud oluline võit. Ühest küljest aitas kindlustus kergendada ajutiselt töövõimetute tööliste majanduslikku olukorda. Teisest küljest hõlmasid uued kindlustusseadused laiu töölishulki, andsid neile võimaluse ühineda haigekassadesse, koondada oma jõud võitluseks kõigi riikliku kindlustuse vormide kehtestamise eest ning muuta haigekassad klassivõitluse tugipunktiks.

Bolševikud hindasid haigekassasid kui legaalset organisatsioonivormi, mida oli võimalik kasutada proletariaadi klassiteadvuse kasvatamiseks ning organiseerituse tugevdamiseks, sotsiaaldemokraatlike ideede propageerimiseks.¹⁰

Kindlustuskampaania algas Eestimaa kubermangus 14. augustil 1912 kubermangu kõrgeima kindlustusorgani, kindlustuskomisjoni loomisega. Selle esimeheks määrati Eestimaa kuberner kindralmajor I. Korostovets. Kindlustuskomisjonide moodustamise seaduse¹¹ kohaselt pidi igasse kubermangu kindlustuskomisjoni kuuluma ka kaks töölishaigekassa esindajat. Kuni haigekassade loomiseni oli komisjoni esimehel õigus nimetada need oma äranägemise järgi (hiljem tuli esindajad valida haigekassadel). Korostovetsi valitud «tööliste esindajateks» osutusid mustasajalised J. Zimmermann «Dvigateli» tehasest (sakslane, kes ei osanud sõnagi eesti ega vene keelt) ning A. Purfeldt Krulli tehasest.¹²

Komisjon määras oma esimesel istungil 12. veebruaril 1913 haigekassa põhikirja arutamises osalevate volinike valimise korra.¹³ Põhikirja pidi koostama ettevõtte omanik kindlustusnõukogu nn. normaalpõhikirja alu-

⁸ Свод отчетов фабричных инспекторов за 1914 год. Птг., 1915, lk. LXXVIII.

⁹ ENSV Riiklik Ajaloo Keskarhiiv (= ENSV RAKA), f. 558, nim. 1, s. 17, l. 2; Tööliste-kinnitamine I. Narva, 1913, lk. 2.

¹⁰ NLKP kongresside otsused, lk. 280—281.

¹¹ Üheaegselt kindlustusseadustega anti 23. juunil 1912 välja kaks seadust kõrgemate kindlustusorganite — kindlustusnõukogu (pidi asutatama Peterburi Tööstus-Kaubandus-ministeeriumi juurde) ning kubermangude kindlustuskomisjonide loomise kohta.

¹² ENSV RAKA, f. 206, nim. 1, s. 301, l. 43—44; Kiir, 1913, 28. veebr.

¹³ Tallinna Teataja, 1913, 23. veebr.

sel, töölisvolinike ülesanne pidi seisnema põhikirja projekti läbiarutamises ning omapoolsete ettepanekute tegemises, põhiliselt aga selle heakskiitmises. Et vältida klassiteadlike tööliste sattumist põhikirja arutajate hulka, pidid valimised toimuma ettevõtetes diferentseeritult, valimisjaoskondade kaupa. Ettevõtte omanikul tuli töötajate jaotamisel valimisjaoskondadesse arvestada nende meelsust ja teadlikkust ning vastavalt sellele määrata valimisjaoskondade suurus ja valitavate volinike arv.

Algusest peale asusid kindlustuskampaaniat juhtima bolševikud. Nad kritiseerisid «Kiires» valimiskorra reaktsioonilisust ja rõhutasid korduvalt, et töölistel tuleb taotleda üldisi valimisi ning valida volinikeks kõige teadlikumad endi hulgast. Nad avaldasid «Kiires» ka VSDTP Praha konverentsil vastuvõetud kindlustusprogrammi ning kutsusid töölisi sellest lähtuma. Programmis nõuti riikliku kindlustuse laiendamist kõigile palgatöölistele, kõigi riikliku kindlustuse vormide (tööõnnetuse, haiguse, vanaduse, tööpuuduse, sünnituse, toitja kaotuse korral) kehtestamist, kindlustuskulude kandmist ettevõtjate ja riigi poolt, toetusraha maksmist terve palga korvamise põhimõttel ning kindlustuse juhtimise andmist tööliste endi kätte.¹⁴

Kuigi valimiseelne agitatsioon oli keelatud, õnnestus VSDTP Tallinna organisatsiooni liikmetel korraldada rida loenguid ja koosolekuid selgitamaks tööliste kindlustusseaduste olemust, volinike valimise korda ning nende ees seisvaid võitlusülesandeid. 16. ja 17. märtsil toimusid sellised loengud Eestimaa Käsitöölise Abistamise Seltsi ruumes.¹⁵ Balti Manufaktuuri tööliste üldkoosolekul 18. märtsil tutvustas aktiivne töölisliikumise tegelane I. Terentjev kindlustusseadusi ja haigekassade otstarbekohasust ning selgitas põhjusi, miks valimised toimuvad diferentseeritult ega ole üldised. Koosolek otsustas nõuda üldisi valimisi.¹⁶ Samal päeval toimunud «Volta» tehase tööliste koosolek nõudis üksmeelselt kubermangu kindlustuskomisjoni koopteeritud esindajate asendamist tööliste töölisdelegaatidega.¹⁷ Koosolekul seati üles ka volinike kandidaadid. Valimiseelsed koosolekud toimusid samuti Wiegandi ja Krulli tehases. Valimised peeti nimetatud ettevõtteis 20. märtsil tööliste protestist hoolimata valimisjaoskondade kaupa.

Johansoni paberivabrikus pani vabriku juhtkond 18. märtsil üles kuulutuse, milles teatas, et volinike valimised toimuvad 22. märtsil viies valimisjaoskonnas. Järgmisel päeval kuulutati tööliste nõudmisel välja volinike valimised üldise valimisõiguse alusel. 22. märtsil, kui töölistele anti kätte hääletussedelid, selgus, et valitakse siiski diferentseeritult. Tööliste protestist hoolimata sunniti neid valima. Vastuseks juhtkonna sellisele tegevusele esitasid töölised kaebuse vanemvabrikuinspektorile ning nõudsid uusi, üldisi valimisi. See nõue jäeti siiski täitmata. 4. aprillil toimusid uued valimised neljas valimisjaoskonnas.¹⁸

Tselluloosivabrikus olid valimised määratud 23. märtsile. Vabrik oli jaotatud kuude valimisjaoskonda. Töölised nõudsid üldisi valimisi ning luba pidada valimiseelne koosolek, et tutvuda kindlustusseadustega, seada üles volinikekandidaadid ning anda neile tegevusjuhendeid. Et koosolekuba ei antud, keeldusid nad 23. märtsil hääletamast. Selle seisukoha juurde jäid nad kindlaks ka 24. aprillil, kui pidid toimuma uued valimised.

¹⁴ NLKP kongresside otsused, lk. 279.

¹⁵ Tallinna Teataja, 1913, 19. märts.

¹⁶ ENSV RAKA, f. 206, nim. 1, s. 301, l. 71; Tallinna Teataja, 1913, 20. märts.

¹⁷ Rudnev, D. Leninlik «Pravda» ja töölisliikumine Eestis (1912—1914). Tallinn, 1962, lk. 44.

¹⁸ ENSV RAKA, f. 206, nim. 1, s. 338, l. 4, 7; Tallinna Teataja, 1913, 20. märts, 5. ja 6. aprill.

Alles pärast seda, kui töölised olid pidanud valimiseelse koosoleku ning üles seadnud omad volinikekandidaadid, pöördusid nad vabrikuvallitsuse poole palvega määrata valimistähtaeg. 20. juulil toimusid valimised neljas järgus (endise kuue asemel), valitute hulka kuulusid sotsiaaldemokraadid M. Kure, K. Volbrück ja J. Augervaldt.¹⁹

Lutheri vineeri- ja mööblivabrikus, kus kindlustuskampaaniat juhtisid bolševik J. Saks ja T. Suurkask, toimusid valimised 3. aprillil kuues valimisjaoskonnas. Volinikeks valiti A. Ennok, J. Erik, G. Vigul, J. Benjamin, T. Suurkask, A. Trassberg, P. Arumaa ja J. Rossfeldt.²⁰

Mai algul otsustasid Tallinna ettevõtete töölislolinikud kokku kutsuda ülelinnalise koosoleku põhikirjasse puutuvate ettepanekute arutamiseks. 24. mail teatasid Krulli tehase tööline R. Roots ja Lutheri vabriku tööline T. Suurkask sellest otsusest võimudele ning palusid luba koosoleku korraldamiseks 26. mail. Politseiülemale vastus oli eitav, kuid politseiametnike hooletuse tõttu jäi see tööliste teatavaks tegemata. Koosolek toimus bolševike juhtimisel, sellest võttis osa ligi 100 töölislolinikku Tallinna ettevõtetest. Põhiprobleemiks oli ülelinnalise haigekassa loomine üksikute vabrikuhaigekassade asemele. Tööliste esindajaist moodustatud alalise komisjonile tehti ülesandeks normaalpõhikirjale vastukaaluks välja töötada tööliste näidispõhikiri. Koosolek võttis vastu resolutsiooni, mille põhisuviskohad olid järgmised:

1) tööliste kindlustamine haiguse, tööõnnetuse, töövõimetuse, vanaduse ja tööpuuduse puhuks peab toimuma ettevõtete omanike ja riigi kulul;

2) Tallinnas tuleb moodustada kõigi tehaste ja vabrikute tööliste ühine ülelinnaline haigekassa;

3) kassa üldkoosolekust²¹ võivad osa võtta ainult tööliste poolt valitud saadikud;

4) kassal peab olema õigus teha haridustööd oma liikmete hulgas: korraldada loenguid, kursusi, osa võtta teiste poolt korraldatud kongressidest.²²

Volinikest moodustatud komisjonile tehti ülesandeks astuda samme ülekubermangulise haigekassavolinike kongressi kokkukutsumiseks.

Kõiki töölisi kutsuti üles resolutsioonis püstitatud nõudmisi toetama ning energiliselt võitlema nende elluviimise eest. Tööliste poolt haigekassa põhikirja arutamiseks valitud volinikke kohustati oma tegevusest aru andma ning sel otstarbel vabrikutes ja tehastes üldkoosolekuid korraldama.

Koosoleku resolutsioonist lähtudes esitas Mayeri keemiatehase tööline Aleksander Ventsel 1. juunil Tallinna politseiülemale avalduse, milles palus luba oma korteris korraldada viis kinnist Tallinna tehaste ja vabrikute töölislolinike koosolekut haigekassa põhikirja arutamiseks. Luba ei antud. 9. juunil esitas tööline K. Tamm avalduse Tallinna tehaste ja vabrikute töölislolinike kinnise koosoleku pidamiseks tema korteris 13. juunil (sellest pidi osa võtma ka J. Anvelt). Koosolek keelati ära.²³

«Selliste koosolekute toimumisel vallutaksid kogu tööliismassi sotsiaaldemokraatia juhid, kes on püstitanud oma deviisiks kasutada 23. juunil

¹⁹ ENSV RAKA, f. 206, nim. 1, s. 348, l. 20, 25; f. 54, nim. 1, s. 7, l. 214, 247; Tallinna Teataja, 1913, 23. märts, 23. juuli.

²⁰ ENSV RAKA, f. 54, nim. 1, s. 7, l. 109; f. 209, nim. 1, s. 142, l. 34—35.

²¹ Haiguskindlustusseaduse järgi oli haigekassa kõrgemaks organiks üldkoosolek. See koosnes töötajate valitud volinikest ja ettevõtja nimetatud esindajatest. Koosolekul pidi viibima ka politsei esindaja.

²² ENSV RAKA, f. 30, nim. 8, s. 5973, l. 21; Tallinna Teataja, 1913, 28. mai; Tööliste Sõna, 1914, 5. juuli.

²³ ENSV RAKA, f. 30, nim. 8, s. 5973, l. 1—2; f. 54, nim. 1, s. 7, l. 224—225; Tallinna Teataja, 1913, 13. juuni.

1912. aasta seadusi valitsusevastaseks agitatsiooniks»²⁴ — selline Tallinna politseiülema seisukoht ühtis kubeneri arvamusega. Saanud teada töölislvolinike 26. mai koosolekust, andis Korostovets käskkirja²⁵, milles teatas, et tähendatud tööliskoosolek leidis aset politseiametnike süü läbi. Kõige kergema karistusega pääses Tallinna politseiülem, kellele kuberner avaldas valju noomituse. Tööliskoosolekuid kindlustusküsimuste arutamiseks pidas ta täiesti lubamatuks.

Protestiks kubeneri käskkirja vastu saatsid Tallinna töölised 1080 allkirjaga avalduse IV Riigiduumasotsiaaldemokraatlikule fraktsioonile, et viimane esitaks siseministrile järelepärimise haigekassade asutamisega seotud koosolekute keelamise kohta. Küsimust arutati Riigiduumas istungil 24. ja 25. juunil. Sotsiaaldemokraatlik fraktsioon palus järelepärimise tunnistada rutuliseks, kuid enamik saadikuid hääletas selle vastu ning küsimus anti arutusele järelepärimiskomisjoni. Viimane lükkas selle tagasi.²⁶

1913. aasta augustiks olid töölislvolinikud kõigis Tallinna suurettevõtetes haigekassade põhikirjade läbiarutamise lõpetanud ning välja töötanud omapoolsed täiendus- ja parandusettepanekud. Vastavalt 26. mai koosoleku otsusele asusid volinikud organiseerima üldkoosolekuid, et oma tööst aru anda ning tutvustada kõigile põhikirja projekti. Kartes sotsiaaldemokraatlike ideede levikut töölishulkades, keeldusid võimud koosolekuteks luba andmast. Seepeale otsustasid Tallinna töölised korraldada ühepäevase protestistreigi.

«Tallinna Teataja» 3. septembri numbris kirjutatakse: «Täna hommikul algasid Tallinna vabrikutes haigekassa põhjuskirja asjus protestistreigid.

«Dvigateli» vabrikust tulid töölised lauldes välja. Terve vabrik seisab. Streik algas hommikul kella 8 ajal.

Lutheri vabrikus algasid tislari ja kartongi jaoskondades töölised juba hommikul kella 7 ajal streikima. Kella 10 ajaks lahkusid kõik töölised vabrikust.

Johanson'i paberivabrikus algasid streiki naisterahvad. Kella pool 10 ajaks seisis terve vabrik...»

«Dvigateli» töölised kogunesid koosolekule tehase hoovile. Vastuvõetud resolutsioonis protesteeriti Tallinna võimude tegevuse üle, nõuti koosolekutevabadust üldse, samuti kindlustuse ja haigekassadega seotud küsimuste tutvustamist, ülelinnalise haigekassa asutamist ning töölislvolinike koostatud põhikirja kinnitamist. Samuti deklareeriti ühinemist kogu Venemaa tööliste nõudmisega kutsuda kokku ülevenemaaline kindlustusalane kongress.²⁷ Seejärel liikus tööliste kolonn kesklinna poole. Kui nad mõeldusid tselluloosivabrikust ja Johanson'i paberivabrikust, lõpetasid ka sealset töölised töö. Kella 9 ajal katkestasid töö Pumpjanski malmivalamistöökoja ja Wiegandi tehase töölised. Pärast lõunat alustasid streiki M. Makarovi ettevõtte ja «Volta» tehase töölised.²⁸

Ülelinnaline streik ning ühine meeleavaldus koosolekutevabaduse kitendamise vastu andis tunnistust Tallinna tööliste solidaarsusest, sellest, et töölised olid koondunud võitluseks bolševike kindlustusprogrammi elluviimise eest

Teistes Eesti linnades algas kindlustuskampaania samuti 1913. aasta kevadel.

²⁴ ENSV RAKA, f. 54, nim. 1, s. 7, l. 224—225.

²⁵ ENSV RAKA, f. 30, nim. 7, s. 4413, l. 7; Tallinna Teataja, 1913, 13. juuni.

²⁶ Большеви́стская фракция IV Государственной думы. Сборник материалов и документов. Л., 1938, lk. 190—193, 565.

²⁷ Eesti NSV ajaloo lugemik, 2. kd. Tallinn, 1964, lk. 498.

²⁸ ENSV RAKA, f. 54, nim. 1, s. 7, l. 340—341.

Pärnus alustati haigekassade moodustamist märtsis. «Waldhofi» vabrikus pandi volinike valimise kord töölistele tutvumiseks üles 25. märtsil, valimised toimusid jaoskondade kaupa 9. ja 10. aprillil. Põhikirja projekti läbiarutamiseks valiti 18 volinikku, neist valiti H. Suuder 25. aprillil haigekassa juhatuse esimeheks. Põhikirja projekti arutati 13. aprillil, vabrikuinspektor kinnitas selle (koos volinike tehtud väikeste parandustega) sama päeva õhtul.²⁹ «Waldhofi» haigekassa oli esimene Eestis.

Pärnusse asutati ka ühishaigekassa, millesse kuulusid 14 väikeettevõtte töötajad. Haigekassa põhikirja projekti koostasid ühiselt ettevõtete omanikud. Põhikirja arutavate volinike valimised olid 2. novembril, arutelu toimus järgmisel päeval. Töölisvolinike ettepanekud ja nõudmised jäeti aga arvestamata ja 13. novembril kinnitas vabrikuinspektor ühishaigekassa põhikirja vabrikantide variandi.³⁰

Sindi kalevivabrikus peeti volinike valimised 13. mail. Kahe päevaga jõuti aruteluga valmis ning 15. mail põhikiri kinnitati.³¹

Tartus tutvustasid töölistele kindlustusseadusi üliõpilased K. Preisberg ja H. Madisson karskusseltsis «Karskuse Sõber» 24. märtsil 1913. Kuulajatele anti ülevaade tööliskindlustusest Lääne-Euroopas, tutvustati sealse proletariaadi nõudmisi, võrreldi sealset ja Venemaa tööliskindlustust. Loengule järgnes elav mõttevahetus.³² 9. mail toimus Tartu ettevõtjate nõupidamine, kus otsustati rajada ühishaigekassa ning arutati sellega seoses olevaid küsimusi. Haigekassa pidi hõlmama 20 väikeettevõtte (õlevabriku «A. Le Coq», J. Haubneri masinatehase, pärmivabriku, «Phönixi» mööblivabrikute, trükikodade jne.) töötajad.³³ 24. augustil valiti kõigis neis volinikud, kes pidid arutama haigekassa põhikirja. «Tallinna Teataja» kirjutas sel puhul: «Valimisi toimetati ülepeakaela ja suure kiiruga... Valimiseelseid koosolekuid ei saadud kuskil ära pidada. Ka igasugune valimiseelne kihutustöö oli keelatud.»³⁴

9. septembril peeti «Vanemuises» töölisvolinike koosolek. Arutati haigekassa põhikirja projekti ja otsustati seda täiendada punktidega, mis nägid ette abiraha maksmist maksimaalsel määral, toetust ka kassaliikmete perekonnaliikmetele ja abiraha haiguse esimesest päevast alates. Arutelu jätkus 15. septembril karskusseltsis «Karskuse Sõber». Seal fikseeriti nõue, et ettevõtjad ja politsei esindajad ei tohi viibida töölisvolinike valimiskoosolekutel ning et üldkoosolekule tuleb valida volinikud kõigist haigekassasse kuuluvatest ettevõtetest. Põhikirja projekti tehtud muudatused ja parandused otsustati paljundada ning töölisvolinikele laiali jagada. Töölisvolinike koosolek otsustas taotleda Mohri ja Bandeliereri vabrikus toimunud valimiste kehtetuks tunnistamist ning uusi valimisi (mõlemas ettevõttes olid volinikud valitud streigi ajal streigimurdjate, meistrite ja õpipoiste hulgast). Sellekohane protestikiri saadeti Liivimaa kubermangu kindlustuskomisjonile, kus seda arutati 18. novembril, kuid protest lükati tagasi. Tartu ühishaigekassa põhikirja kinnitas vabrikuinspektor 30. novembril ettevõtete omanike esitatud kujul.³⁵ Töölisvolinike ettepanekud jäeti arvestamata.

Narvas tutvustasid bolševikud kindlustusseadusi ja tööliste ees seisvaid ülesandeid ajalehes «Kiir» ning karskusseltsis «Võitleja» ja Rahva-

²⁹ ENSV RAKA, f. 558, nim. 1, s. 76, l. 2—3; Kiir, 1913, 2., 23. ja 25. apr.

³⁰ ENSV RAKA, f. 558, nim. 1, s. 76, l. 41—42; Narva Kiir, 1913, 9. nov.

³¹ ENSV RAKA, f. 558, nim. 1, s. 76, l. 3—4.

³² Kiir, 1913, 30. märts.

³³ ENSV RAKA, f. 558, nim. 1, s. 76, l. 8—9.

³⁴ Tallinna Teataja, 1913, 27. aug.

³⁵ ENSV RAKA, f. 558, nim. 1, s. 1358, l. 46; Narva Kiir, 1913, 14., 18. ja 21. sept.; Rahvaleht, 1913, 7. det.

haridusseltsis korraldatud loengutel. J. Anvelt rõhutas 27. jaanuaril 1913 «Võitlejas» kõneldes, et kuigi uutel kindlustusseadustel on puudusi, tuleb töolistel haigekassade tegevusest osa võtta, katsuda neid muuta ja teha neis poliitilist kasvatustööd.³⁶ Haigekassade organiseerimisega tehti algust 1913. aasta septembris Zinovjevi malmitehases. Volinikud valiti 25. septembril. Töölised olid püüdnud 22. septembril Narva tuletõrjeseltsi ruumides valimiseelset koosolekut pidada, kuid politsei sundis nad lahkuma. Põhikirja arutelul 29. septembril puhkes äge vaidlus volinike ja ettevõtte omaniku vahel. Viimane ei olnud ühegi muudatusega nõus. Volinikke sunniti alla kirjutama protokollile, milles oli märkus, et põhikiri on ette loetud ja heaks kiidetud.³⁷

Narva tekstiilitöölised suhtusid haigekassade loomisse passiivselt. Seegi kord leidis kinnitust üle kogu Venemaa täheldatav asjaolu, et tekstiilitöölise klassiteadlikkus oli madalam teiste tööstusharude töölise omast. Kalevivabrikus, linavabrikus ja Kreenholmi Manufaktuuris toimunud haigekassavolinike valimistel lasti enamik hääletussedeleid kasti tühjana. Linavabrikus tuli valimisi korrata, sest 10. oktoobril toimunud esmakordsetest valimistest jäi enamik töölisi eemale. Kuid ka teistkordsetel valimistel ei olnud olukord märgatavalt parem: 14 volinikku said kokku 368 häält 2205-st, ülejäänud hääletussedelid tunnustati kehtetuks. Ka olid valitud volinikud passiivsed ega teinud põhikirja arutamisel parandusettepanekuid. Kalevivabriku haigekassa põhikiri kinnitati 17., linavabriku oma 21. oktoobril.³⁸ Kreenholmi Manufaktuuris, kõige suuremas Narva ettevõttes, asuti haigekassat moodustama alles 1914. aasta augustis. Seega jäi Eesti teises suuremas tööstuskeskuses töölise osavõtt haigekassade organiseerimisest tagasihoidlikuks. Suurem osa töölisi ei mõistnud veel selle ürituse tähtsust. Bolševikud analüüsisid «Kiires» valimistel tehtud vigu ning osutasid nende parandamise võimalustele.

Viljandis moodustati ühishaigekassa «Abi», millesse kuulusid 8 ettevõtte töötajad. Haigekassa põhikirja arutati 1913. aasta novembri algul ning see kinnitati 15. novembril.³⁹

Uldiselt jätsid ettevõtjad töolisvolinike täiendus- ja parandusettepanekud arvestamata ning esitasid põhikirjad kinnitamiseks nende endi koostatud kujul. Haigekassa loeti asutatuks alates põhikirja registreerimise momendist. 1913. aastal registreeriti «Waldhofi», Sindi kalevivabriku, Balti Manufaktuuri, Lutheri vabriku, «Volta», Krulli masinatehase, Mayeri keemiatehase, Rotermanni ettevõtte, Tallinna tselluloosivabriku, Kohila paberivabriku, Johanson paberivabriku, Wiegandi tehase, Narva kalevivabriku, Narva linavabriku ja Zinovjevi malmitehase haigekassa ning Pärnu, Tartu ja Viljandi ühishaigekassa põhikiri.⁴⁰ Tegevust alustasid 1913. aastal ainult kaks — «Waldhofi» haigekassa 29. aprillil ja Sindi kalevivabriku haigekassa 20. juulil.⁴¹

1914. aasta algul jätkus haigekassade loomine. 12. jaanuaril toimus Tallinna raekojas vanemvabrikuinspektori eesistumisel koosolek, kus 22 Tallinna väiksema ettevõtte omanikku arutasid ühishaigekassade asutamist. Otsustati moodustada neli haigekassat, mille keskused olid Lenderi

³⁶ Kiir, 1913, 24. jaan.

³⁷ Narva Kiir, 1913, 21., 25. ja 28. sept., 2. okt.

³⁸ ENSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Keskarhiiv (=ENSV ORKA), f. 2000, nim. 1, s. 1748, l. 139, 235; Narva Kiir, 1913, 2., 9. ja 12. okt., 5. nov.

³⁹ ENSV RAKA, f. 558, nim. 1, s. 76, l. 43—44.

⁴⁰ ENSV RAKA, f. 206, nim. 1, s. 338, l. 2; s. 339, l. 8; s. 341, l. 5; s. 342, l. 4; s. 348, l. 1; f. 208, nim. 1, s. 118, l. 20; s. 119, l. 4; s. 121, l. 4; f. 209, nim. 1, s. 145, l. 2; f. 4903, nim. 4, s. 16, l. 3.

⁴¹ ENSV RAKA, f. 558, nim. 1, s. 76, l. 3—4.

Eestis 1914. aastal tegutsenud haigekassad *

	Tegevuse algus	Liikmete arv tegevuse algul
Ettevõtete juures asunud haigekassad		
Balti Manufaktuuri haigekassa	11. jaan. 1914	2085
Bekkeri laevaehitustehase haigekassa	1. nov. 1914	2269
«Dvigateli» vagunitehase haigekassa	2. okt. 1914	1796
Johanson'i paberivabriku haigekassa	1. apr. 1914	268
Kohila paberivabriku haigekassa	1. märts 1914	188
Krulli masinatehase haigekassa	3. märts 1914	456
Lutheri vineeri- ja mööblivabriku haigekassa	22. veebr. 1914	2195
Makarovi puutööstuse haigekassa	2. juuni 1914	258
Mayeri keemiatehase haigekassa	16. veebr. 1914	429
Narva kalevivabriku haigekassa	1. jaan. 1914	u. 1260
Narva linavabriku haigekassa	14. märts 1914	u. 2205
«Port-Kunda» tsemenditehase haigekassa	1. aug. 1914	702
Tallinna piiritusevabriku haigekassa	1. sept. 1914	41
Rotermanni ettevõtte haigekassa	13. märts 1914	342
Siegeli masinatehase haigekassa	28. juuni 1914	205
Sindi kalevivabriku haigekassa	20. juuli 1913	902
Zinovjevi malmitehase haigekassa	13. jaan. 1914	u. 403
Tallinna tselluloosivabriku haigekassa	15. veebr. 1914	620
Türi paberivabriku haigekassa	1. juuli 1914	314
«Waldhofi» tselluloosivabriku haigekassa	29. apr. 1913	2257
Wiegandi masinatehase haigekassa	1. märts 1914	445
Vene-Balti laevaehitustehase haigekassa	1. juuli 1914	2462
«Volta» masinatehase haigekassa	15. veebr. 1914	945
Ühishaigekassad		
Pärnu ühishaigekassa	1. jaan. 1914	529
Räpina ühishaigekassa	1. juuli 1914	206
Tallinna ühishaigekassa «Derevo»	1. juuni 1914	494
Tallinna linna haigekassa	1. juuni 1914	240
Tallinna ühishaigekassa «Ühendus»	1. aug. 1914	149
Tartu ühishaigekassa	1. mai 1914	1091
Viljandi ühishaigekassa «Abi»	1. jaan. 1914	593

* ENSV RAKA, f. 206, nim. 1, s. 76, l. 3—133; s. 322, l. 45; f. 209, nim. 1, s. 142, l. 59; s. 145, l. 57; s. 149, l. 41; f. 558, nim. 1, s. 76, l. 2—4, 41—44, 53—54; ENSV ORKA, f. 2180, nim. 1, s. 16, l. 14; f. 4204, nim. 1, s. 1, l. 2; Narva Kiir, 1913, 21. sept., 2. ja 12. okt.; Rahvaleht, 1913, 24. dets.

ja Jürgensi lauavabrikus (haigekassa «Derevo»), Pumpjanski ja Levini malmivalamisvabrikus (haigekassa «Metall»), Tallinna gaasivabrikus (Tallinna linna haigekassa) ja Georgi hülsivabrikus (haigekassa «Ühendus»).⁴² Kõigi põhikirjad kinnitati 1914. aastal.⁴³

Et enamik planeeritud haigekassadest oli asutatud, võidi järgmise sammuna asuda valima haigekassade esindajaid kubermangude kindlustuskomisjonidesse. Valimised olid määratud 2. märtsile 1914. Sellega seoses saatis Eestimaa kuberner Korostovets 28. veebruaril ringkirja kubermangu maakondade politseiülematele ja Tallinna politseiülemale, milles teatas, et kaubandus-tööstusminister ja siseminister on keelanud valimiseelsete koosolekute pidamise.⁴⁴

Ajaléht «Kiir» (kandis tollal «Töö Hääle» nime) avaldas «Pravdas» ja ajakirjas «Voprossõ Strahhovanija» ilmunud kindlustusvõitluse

⁴² Tallinna Teataja, 1914, 15. jaan.

⁴³ ENSV RAKA, f. 206, nim. 1, s. 312, l. 36; s. 313, l. 42; s. 314, l. 13; s. 315, l. 2.

⁴⁴ ENSV RAKA, f. 54, nim. 1, s. 5, l. 18.

programmi⁴⁵, mille elluviimine tehti ülesandeks kindlustusnõukogusse ja kubermangude kindlustuskomisjonidesse valitavatele volinikele.

Eestimaa kubermangus 1914. aasta märtsis valimisteni siiski ei jõutud. Aprillis kritiseeris «Kiir» Tallinna töölisi, et nad polnud astunud samme kubeneri määratud kindlustuskomisjoni liikmete tagandamiseks ning töölisestindajate valimiseks nimetatud komisjoni: «Teie ignoreerite neid volinikke, tarvis on neid tagasiastumisele sundida. Vaja on valitud seltsimehed kindlustuskomisjoni saata.»⁴⁶ Valimised Eestimaa kubermangu kindlustuskomisjoni toimusid Tallinnas 20. juulil 1914. Komisjoni liikmeteks valiti V. Navdužos Bekkeri laevaehitustehasest, A. Grabovski Vene-Balti laevaehitustehasest ja A. Ventsel Mayeri keemiatesest.⁴⁷

Seega oli 1914. aasta lõpuks kindlustuskampaania Eestis põhiliselt lõppenud. Oli loodud kõrgem kindlustusorgan — kindlustuskomisjon — ning 38 haigekassat, neist 30, millesse kuulus ligi 26 300 liiget, oli tegevust alustanud (vt. tab.).

1914. aasta jooksul viidi kindlustuskampaania põhiliselt lõpule mitte ainult Eestis, vaid kogu Venemaal. 1. jaanuariks 1915 oli registreeritud 2,3 miljoni liikmega planeeritud 3198 haigekassast 2893 2,1 miljoni liikmega.⁴⁸ Seega oli asutatud 90% haigekassadest, neist tegutses 74%.

•

Eestis toimunud kindlustuskampaania aitas kaasa töölisliikumise elavemisele, soodustas tööliklassi klassiteadvuse ja poliitilise aktiivsuse kasvu. Kindlustusvõitluses, mida juhtisid bolševikud, paistsid oma klassiteadlikkuse ja monoliitsuse poolest eriti silma Tallinna töölised. Vastukaaluks valitsuse kindlustusprogrammidele esitasid töölised omapoolse, V. I. Lenini poolt väljatöötatud ning VSOTD Praha konverentsil vastu võetud kindlustusprogrammi. Kuid haigekassade asutamise käigus ei suutnud töölised oma kindlustusprogrammi ellu rakendada, võitlus selle realiseerimise eest jätkus haigekassades.

⁴⁵ Vt. Töö Hääl, 1914, 25. veebr.

⁴⁶ Töö Hääl, 1914, 3. apr.

⁴⁷ ENSV RAKA, f. 206, nim. 1, s. 304, l. 5.

⁴⁸ Свод отчетов фабричных инспекторов за 1914 год, lk. LXXVII.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Ajaloos Instituut

Toimetusse saabunud
13. IV 1979

М. ПИХЛАМЯГИ

СТРАХОВАЯ КАМПАНИЯ В ЭСТОНИИ В 1912—1914 гг.

23 июня 1912 г. под влиянием новой волны революционного движения были приняты законы о государственном страховании рабочих. Страхование вводилось только на случай болезни и увечья. Страховые законы предполагали создание больничных касс, в компетенцию которых входило выплачивание пособий во время временной нетрудоспособности. Размеры пособия составляли от $\frac{1}{4}$ до $\frac{2}{3}$ заработка. Страховые учреждения были лишены самостоятельности и находились под надзором чиновников и хозяев. Страховые законы распространялись только на $\frac{1}{6}$ рабочих и служащих России.

Большевики вели упорную борьбу за улучшение положения рабочих, требовали всеобщего обязательного государственного страхования, осуждали характер принимаемых правительством законов о страховании. В противовес правительственной страховой программе рабочие представили свою, большевистскую, страховую программу,

разработанную В. И. Лениным и принятую на VI (Пражской) Всероссийской конференции РСДРП. На фабриках и заводах проходили собрания и стачки с требованием улучшения страховых законов. В этой борьбе высокую классовую сознательность и монолитность проявили и таллинские рабочие.

Рабочим не удалось реализовать свою страховую программу в ходе создания больничных касс. Борьба за ее реализацию продолжалась в рамках уже существующих больничных касс.

*Институт истории
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
13/IV 1979

M. PIHLAMÄGI

INSURANCE CAMPAIGN IN ESTONIA IN 1912—1914

On June 23, 1912, due to the pressure exerted by the revolutionary workers' movement, the Russian government adopted laws on the state insurance of workers. Insurance was introduced only in case of illness or injury. The insurance laws foresaw an establishment of sick-benefit societies, whose functions included the payment of the sick benefit during the period of disability. The insurance organizations were deprived of any independence, being supervised by officials and employers. The insurance laws were applied to merely one-sixth of the workers and employees of Russia.

The bolsheviks conducted a stubborn struggle for an improvement of the conditions of workers, demanding an overall obligatory state insurance, and criticizing the insurance laws adopted by the government. In opposition to the existing laws, the bolsheviks presented their own insurance programme elaborated by V. I. Lenin and adopted by the Sixth (Prague) All-Russian Conference of the Social-Democratic Workers Party of Russia. At plants and factories meetings and strikes were organized, demanding an improvement of the insurance laws. Like elsewhere in Russia, the workers of Tallinn likewise demonstrated their class-consciousness and solidarity in that matter.

However, the workers were not able to realize their own insurance programme in the course of organization of sick-benefit societies. The fight was continued already on the basis of the sick-benefit societies existing in Russia.

*Academy of Sciences of the Estonian SSR,
Institute of History*

Received
April 13, 1979